

VOIGT VILMOS

KÉT VILÁG ÖSSZEKAPCSOLÁSA: B. K. TALÁLKOZÁSA A STEINERISTÁKKAL*

A magyarországi okkultizmus különböző ágazatairól létezik tetemes „belső” szakirodalom, és van némi „vallástörténeti” bemutatás is.¹ Tarjányi Eszter tényfeltáró dolgozatai (TARJÁNYI 1992, 1994, áttekintőleg 2002, legutóbb 2004) után Gyimesi Júlia (áttekintés 2011, legutóbb 2013) publikációi voltak az első, tudományos, adatokra építő ilyen tárgyú magyar szakkönyvek – természetesen csak egy-egy szempont (a pszichoanalízis története, magyar irodalom- és művelődéstörténet) érvényesítésével. 2013. november 13-án Szegeden, a „Sámán sámán hátán” című konferencián hangzott el Szigeti Jenő kiváló áttekintése (alcíme szerint „A magyarországi 19. századi spiritizmus története”), amely azóta méltó szakfolyóiratban nyomtatásban is hozzáférhető (SZIGETI 2014). Olvastakor hátrahőköltem, hiszen akkor már több éve elkészített és nyomtatásban is közzétett dolgozataimmal nemcsak tematikusan, hanem szinte szövegszerűen is egyeztettem. Természetesen tudom, és ezt örömmel közlöm, az egyezés oka nem plágium vagy lopás – egyszóval az elsődleges források korlátozott száma és hozzáférhetősége volt.

Magam először a Magyar Vallástudományi Társaság és az MTA Néprajzi Kutatóintézet konferenciáján (2008. május 15.) tárgyaltam (megjelent VOIGT 2008) a magyar vallástörténet okkultista bemutatását (TORDAI 1922 alapján). Ez rövidítve is megjelent (VOIGT 2009). Áttekintésem külön fejezetében tettem közzé a vallások jeleiről szóló kis könyvemben (VOIGT 2015: 178–198) *Jelek egy másik világból* címmel.

A tágan értelmezett magyarországi okkultizmus XIX. századi történetének körvonalai tehát már látszódnak. Ennél sokkal szerteágazóbb a XX. századi okkultizmus. Ami az ide vonható adatokat illeti, ezek száma egyre növekedett, ugyanakkor egyre áttekinthetlenebbé is vált. Ezt a témát a magyar kutatók inkább csak érintették. Magam is. Persze, azért sajnálom, hogy mind a mai napig nem „sokan” (?) vették észre ilyen tárgyú, bizony, időben legelső publikációimat.

A XIX. századból Petőfi szellemének megidézéséről, Arany János vagy Madách Imre és Aladár a szellemvilágra vonatkozó ilyen nézeteiről a mai magyar művelődéstörténet is tud, elhelyezi ezeket, ha nem is tudástára legfelső polcain. A XX. századból is inkább a vezetőkről, nevezetes emberekről, illetve a látványos csalásokról olvashatunk. Az utóbbiak a „népfelvilágosító”, akár antiklerikális címkével is leírható rövid bevezetések.

* Az V. Józsa Péter Művelődésszemiotikai Szimpóziumon (Szombathely és Nagyrákos, 2017. június 2–3.) elhangzott előadás. (A szerk.)

1 Minthogy egy esetet kívánok bemutatni, nem éreztem szükségesnek, hogy a spiritizmus általános szakirodalmára utaljak.

Ami viszont hiányzik: leírás arról, hogyan is folytak az egyszerű emberek körében az ilyen „találkozások”. Társtalan az az írás, Heit Lóránd Levente tollából: *Asztaltáncoltatás Bihardiószegen*, amely bizonyos Nagy Gábor asztaltáncoltatását mutatja be (valószínűleg a XX–XXI. század fordulóján – a Nagyvárad közelében levő magyar községben). Szerencsés módon azonban még ehhez képest is többet tudhatunk meg erről a „mindennapi okkultizmusról”. (Egy ideig az interneten olvasható volt <http://w.w.w.karpatmedence.net/szellemi-neprajz/nephit/374-asztaltancoltatas>.)

A 2014. május 20–23-a között Veszprémben tartott *Vallási kultúra és életmód a Kárpát-medencében* című vallásnéprajzi konferencián ilyen tárgyú (*Égi világosság – egy magyar evangéliumi spiritiszta mozgalom és háttere* című – mindmáig közöletlen) előadásom után a néprajzkutató Balázs Livia felkeresett, és elmondta, családjukban voltak „keddi szektagyűlések”. Kértem, szolgáljon további információkkal is. Később (már a 2016. novemberi szegedi „találkozás” jelenségeit vizsgáló antropológiai konferenciáról is tudva) rendelkezésemre bocsájtotta egyik rokona gépírásos emlékeinek jegyzékét nagynénjéről (akit ezentúl B. K. betűkkel említek). Lehetőség szerint az alábbiakban az eredeti szövegek kifejezéseit használok, akkor is, ha ezek triviálisak vagy pontatlanok.

B. K. (1909–1989) 13 gyermek közül az ötödik volt. A Rábaközből fiatalon került Budapestre, ahol kis boltok (tejbolt, üveg- és porcelánbolt) vezetője volt. Első férje műbútorasztalos és képeretező műhely tulajdonosaként labdarúgó is volt. 1945-ben halt meg. Kedves ember volt, harmonikus, békés – egyenesen nagyon boldog – otthoni életet éltek. Az emlékező 1938–1940, majd 1948 és 1951 között is ebben a családban élt, ahol azonban a világháború után az akkor már özvegy B. K. nehezen viselte el az új életkörülményeket, támadó személyiséggé vált. Valószínűleg 1946 körül egy ugyancsak megözvegyült barátnője elmondta neki, hogy van mód kapcsolatba lépni az elhunyt férjével. Ő vitte el a spiritiszta körbe. Szoros kapcsolatba került a „szektásokkal”, és a gyűléseikről hazatérve a családjában különösen goromba volt. Több asszony és férfi (úgy 13 fő) járt keddenként össze, egymás lakásába, de B. K. lakásában nem tartottak ülést. A résztvevők a második világháború előtt a kissé jobbmódú, középpolgári családokból kerültek ki. Üzlet-tulajdonosok, értelmiségiek – azaz főként az ő feleségeik – voltak ott. Férfiak is voltak közöttük, legalábbis egy fogorvosra biztosan emlékeztek. B. K. keddenként mindig túrós bugyrot sütött, azt vitte magával az összejövételre. Talpig feketébe öltözött (kalap, kosztüm, kesztyű). Az egyik ilyen tag, egy Magdi nevű asszony lakásán, a budai Gellérthegy utcában, vagyis polgári környezetben is voltak ülések. Ezekről esténként elég későn ért haza.

Az ülésen megidéztek, akit akartak. Kizárólag fából készített, vagy fém nélküli kerek lapú asztal köré ültek, a médiumok közvetítették, amit a halottak üzentek. A médium egy nő volt, aki meg tudta idézni a második világháborúban eltűnteket, akik elmondták, mi történt velük. Meglehet, véletlen, hogy 13 résztvevő kellett a lelkek megidezéséhez. A tagokon kívül külső előadók, magyarázók is jöttek. (Talán az iratok között említett M. Márta/Márti is ilyen volt. A szintén megnevezett német botanikus Meebold Alfred [1863–1952] viszont a steinerianizmus neves képviselője volt.) B. K. is „beszélt” elhunyt férjével. B. K. két régebbiről ismert barátnője viszont kritizálták ezt a „hülyeséget”, de eredménytelenül. Egyébként minden tagnak anyagilag is támogatni kellett a közösséget, és B. K. ezt meg is tette.

A csoportnak erős öntudata volt, másoknál különbnek tartották magukat. B. K. egyes barátnői (Zsófi néni, Júlia néni) próbálták „kirángatni a hülyeségből”, de eredménytelenül.

1956-ban másodszor is férjhez ment, és vidékre költöztek. A család remélte, hogy vége szakad a gyűléseknek. Ám B. K. ezekre továbbra is feljárt Budapestre, és a csoporttag barátnők is felkeresték vidéken, beszámoltak a gyűlésekről, vittek irodalmat. A tagok terjesztették az írásokat, gépírt másolatokat készítettek, és ezeket odaadták egymásnak, de csak a megbízhatóknak. A családban B. K. időnként megpróbálta a környezetét rábeszélni, ismerkedjenek meg a tannal, hogy a „felsőbbrendűség titkait” így jobban meg tudják ismerni. Ez azonban nem történt meg. A második férj először nyíltan ellenállt e hatásnak, de eredménytelenül. Végül azt találta ki, hogy „látomása volt” a kert végében, és az első férj „jelent meg” neki, kérve, hogy B. K. „nyugodjon meg végre, ne zavarja őt a másvilágon”. Ekkor lazábbá vált az okkultista kapcsolat, de nem szűnt meg. Főleg betegségek (agyvérzés) vagy krízisek után beszélgetett többet a családtagokkal, eközben előbb a lelki bajokról, majd a világ romlásáról esett szó, végül ebből tért át a „tanokra”. „Szegény mindig az Arimánnal, a szférákkal meg az Apokalipszissal volt elfoglalva.” Ha valaki ellentmondott neki, dühöngött, csapkodott. Úgyhogy a család hallgatott és tűrt. Rudolf Steiner (1861–1925 – aki már a két világháború közötti időt sem élte végig!) bekeretezett fényképe ott állt az asztalán; előtte, a kis vázában a virágnak mindig frissnek kellett lennie.

Az elbeszélő az öreg és egyedül maradt B. K.-t később magához vette, ahol ebben a családban, megnyugodva halt meg. B. K. időnként kitörő „természete” ellenére is kedves, jó humorú és jószívű asszony volt.

„Katus mama” (B. K.) római katolikus volt, járt a misékre, keresztet vetett, és gyónt is. De az átlagosnál nem volt szorgalmasabb templomlátogató. A papokkal időnként vitába bonyolódott a vallási kérdésekről. A maga tanult meglátásait ütköztette a katolikus egyház elveivel. Amúgy szerencséje volt a papokkal, akik nem hagyták elmérgesedni a vitát, és B. K.-t még meg is tudták nyugtatni. A Bibliát rendszeresen olvasta. Ott volt az ágya mellett. Amikor nagybeteg lett, asszonytestvére próbálkozott, hogy hívjanak papot, de B. K. nem akarta, és csak amikor már haldoklott, engedte meg, hogy eljőjön a pap. Sokáig beszélgettek, és később a pap azt mondta: „sikerült teljes lelkével az Úr oldalára, az üdvözítő útra állni a néninek”. Hogy ez csakugyan így történt-e, és B. K. maga is megtudta-e, hogy az „üdvözítő útra” állt – nem tudjuk.

B. K. egyszer a családnak mutatott egy fotót, amelyen a XIX–XX. század fordulóján viselt öltözetben egy erdélyi grófnő volt látható, akit B. K. csoportja az „alapítónak” tartott, aki „Budapestre hozta a tanokat”. Az emlékezet szerint a képen magasnyakú csipkés fehér blúz, hosszú szoknya, pici konty volt látható. Noha a portré leírása nem egyezik Vay Adelmá grófnő (1840–1920) közismert képeivel, és az életrajzi háttér sem pontos – nem gondolhatunk másra, mint az ő fényképére.

Sajátos vallási gyakorlatát nem tudta átadni a környezetében senkinek. Nemcsak környezetének racionalizmusa miatt, talán az a tudat, hogy a „tan” mennyire mélyen hatott rá, megakadályozta, hogy ezt valamilyen módon tovább hagyományozza. A környezetet pedig nem vitte arra, hogy komolyan vegyék, meghallgassák ilyen tanait.

A spiritiszta szertartásról a család annyit tudott, hogy miután a résztvevők összegyűltek, először mindig „tanítás” volt. Vagy egy meghívott, vagy a csoporton belül ehhez értő ember mutatta be az egyes, arra az alkalomra kijelölt kérdést, és magyarázta, hogyan kell értelmezni azt. Ez után következett a szellemidézés. Ez zaklathatta fel B. K.-t, a félelem, a természetfelettil való találkozás – annyira, hogy mindig feldúltan érkezzen haza.

A csoportnak valószínűleg nem volt állandó vezetője, önszerveződő csoportként megtalálták maguk a „tanítókat”. A legtöbben bizonyára az 1945 utáni új társadalmi rendszer vesztesei lehettek. B. K. családi boldogsága omlott össze, és a gyászt nem tudta feldolgozni.

Bizonyos kiadványok és írások maradtak meg a hagyatékában. Rudolf Steiner 5 könyve (1922 és 1945 közötti kiadások); több gépirat, zömmel másolatok Steiner előlétsaiból (1912 és 1976 között). Megmaradt egy kézzel írott német nyelvű füzetben két cédulán két-két magyar nyelvű ima. A kézirat feltünteti Rudolf Steiner nevét. Ezek „reggeli fohász”, „esti fohász” címet viselik, kezdeteik: „Az idők teljességében” és „Ki a mindenséget bevilágítod”. Albert Steffen magyarra fordított versei is megvoltak B. K. tulajdonában. Tudott németül. A megmaradt iratokon nem látszik, hogy mások is használták volna ezeket. Ahogy azonban hozzá eljutottak, a közösségen belül körbejárhattak. Ezeket az írásokat még a családja előtt is titkolt helyen őrizte.

Mindez érdekes, ám töredékes adatanyag. Annyi mégis kiderül belőle, hogy több-rétű volt e kis csoport „találkozása” a „más”-világgal. És az is, hogy e gyakorlat akkor is hatott a környezetére, ha ott nem hittek benne. Azt azonban nem tudjuk: B. K. a családján kívül másokat is igyekezett-e megtéríteni? Úgy gondoljuk, első férje halála után már biztosan erőteljesen steinerista volt, ám az okkultizmus iránti érdeklődése korábbra, akár az 1930-as évek végére nem tehető. Azt, hogy ezek a „gyűlések” mennyiben a résztvevők elhunyt szeretteinek személyes, privát visszaidézéséből – mennyiben Steiner ezoterikus, világfilozófiai antropozófiájából – tevődtek össze, nem tudjuk.

A második világháború előtt Magyarországon elsősorban a nagy egyházak támadták a „szektákat”. A fordulat éve után a klerikális és illegális csoportos tevékenységet a rendőrség gyakran figyelte. Nem tudom, a „nagyvilág” ilyen ellenséges gyakorlata hogyan volt jelen B. K. életében. A csoport tagjai igyekeztek nem nyilvánossá tenni összejöveteleiket. Steinertől a korábbi magyarra fordított művek voltak a birtokában, nyilván az eszmétársak közvetítésével. Egyébként a Steiner-„*Gesammtausgabe*” című műjegyzéke 354 művet sorol fel, és százat is elérnek a különböző magyar fordítások. A gépiratok maguk hivatkoznak arra, hogy ezek forrása Steiner „korábbi, kezdeményező” előadásorozata volt, mégpedig nemcsak az okkultistából antropozófussá emelkedő életszakaszból. A Magyarországgal kapcsolatot ápoló svájci író, Albert Steffen maga is antropozófus, és a nemzetközi Antropozófiai Társaságnak egy ideig elnöke volt. „Válogatott versei” 1943-ban, Devecseri Gábor fordításában jelentek meg magyarul. (A Devecseri család steinerista kapcsolatairól magam nem tudok.)

Tanulságos lenne többet tudni az említett személyek további vallási nézeteiről, tevékenységéről. Tipikus élet-történet, hogy a lelki egyensúlyát veszített, vagy huzamos ideig beteg személyek „természetfeletti” segítséget keresnek. E csoportok kapcsolata a hivatalos egyházakkal nem mondható jónak. Ugyansakkor az egyes személyek továbbra is részt vehetnek a hagyományos egyházak gyakorlatában. A halál közeledtével válik fontossá a kérdés: kihez is tartozik a személy? Számos esetben ő „tér vissza” egykori vallásához – máskor a család dönt így. Végrendelettel támogatva vagy egyéb módon az egyház is felléphet mind szellemi, mind anyagi örökösként. A család ugyan figyeli az „okkult tanokat” követőket, mégsem kívánnak vagy nem mernek maguk is oda tartozni. Ám a család még generációkkal később is visszaemlékezik a különös családtagra. Leginkább a gyerekek számára valódi élmény, ha bepillanthatnak e nem mindennapi spirituális tevékenységbe. Egy életen át emlékeznek erre: a természetfeletti való találkozásra.

A kutatás és az értelmezés kezdetén vagyunk. További adatokat kérünk és várunk. Ezek nélkül nem lehet tudományos munkát elképzelni. Akármennyire esetleges és csekély az alább bemutatott jegyzék, ez is hozzájárulhat a további adatfeltárásokhoz. A magyarországi okkultista, spiritiszta mozgalmon belül a szó szoros értelmében vett „steinerianizmus” csak az egyik áramlat. Meg is kell különböztetni a hasonló mozgalmaktól, csoportoktól. Ezek azonban sokat átvettek egymástól, egyszersmind gyakran hevesen polemizáltak egymással.

Hogy miért e témát választottam a Józsa Péter kezdeményezte „két értékvilág” konferenciához – megvan a maga története. A Népművelési Intézetben (Corvin tér) egy megbeszélés vagy értekezlet volt. A szemiotikai elemzés pontos lehetőségeit vitattuk, Józsa Péter a maga sokoldalú és vehemens vitamódszerével többször is felszólalt. Elhangzott az a megjegyzés, hogy a vallás szemiotikáját érdemes lenne megvitatni. Magam is azt mondtam, a vallás biztosan egy különös jelrendszer, amelynek üres jelöltje van. Péterrel együtt jöttünk a Batthyány térig, és egyszer csak azt találtuk ki, hogy nagy vallásokhoz képest a spiritizmus még ennél is jobb példa a jelrendszerre, mivel itt két világ találkozik.

Kár, hogy oly sok más érdekes tervként ezt sem sikerült megvalósítani! Ebből törlesztettem most legalább valamit.

FÜGGELÉK

B. K. hagyatékában fennmaradt kiadványok és írások

Meglepő ezek terjedelme, és hogy B. K. élete végéig hozzájutott ilyen szövegekhez. Néhány iratot tulajdonosként szignált is. Kérdéses: kitől jutott hozzá például az *Aquinói Tamás filozófiája* című gépirathoz, és hasonló módon a táplálkozásról szóló irathoz?

Könyvek

Rudolf STEINER: A szellemvilág küszöbén. (Fordította Telekes Béla). Kultúra Könyvkiadó és Nyomda R-T. Budapest, 1922. (Az okkultizmus Könyvei)

Dr. R. STEINER: Sors, kegyelem, szabadság. A Világ, a Föld és az emberiség életében. Genius, Budapest, é. n.

Dr. R. STEINER: Az emberi fejlődés útjai. 1906–1921 között tartott előadások. Genius, Budapest, é. n.

Dr. R. STEINER: Megismerés és halál (két előadás). Genius, Budapest, 1945.

Bevezetés Dr. Steiner Rudolf Antropozófiájába. Meebold Alfréd 6 előadása. Kézirat gyanánt. (1936 Karácsonyán)

Gépiratok

Az elemi lényekről. Jankovich József előadása 1980. április 18-án. (23 old.)

R. STEINER: Antropozofus moral. Norrköping, 1912. május 28–29–30-án (59 old.)

R. STEINER: Morál és karma. (Moral und Karma). Nürnberg, 1910. november 12. (A 8. oldalon megjegyzés: A gyorsíró nem tudta szószerint követni az előadást, csak kivonatos jegyzet.)

- M. Márta előadása 1976. január 2-én. R. Steiner: Wege der geistigen Erkenntnis und der Erneuerung künstlerischer Weltanschauung.
 Vortrag 3. Juni 1915. Dornach (Fronleichnam). Csaknem szó szerinti fordítás. (80 old.)
 Albert Steffen válogatott versei Devecseri Gábor fordításában. (42 old.)
 11. előadás. Carma, 1977. X. 14.
 R. S. A karma megnyilvánulása. (Die Offenbarungen des Karma) VII–XI. előadás. Hamburg, 19. május 16–28. (99–173. old.)
 A táplálkozás. Dr. Gerhard Schmidt kurzusa a naticcki antopozófus nyári szabadegyetemen 1976 júliusában. (29 old.)
 R. S. előadása (1923) az Antropozófiai Társaságról.
 M. Márti előadása 1976. december 31-én, Szilveszter este. Poppelbaum „Tanulmányok a sorsról” alapján (3 old.)
 Aquinói Tamás filozófiája (92 old.)

Kézzel írt füzetek

Német nyelven írt verses könyvecske. A belső oldalon és a végén egy-egy cédulán magyar nyelven írott két-két ima: Reggeli fohász – Esti fohász – illetve „Az idők tejjességében...” és „Ki a mindenséget bevilágítod. Végül zárójelben: (Rudolf Steiner).

HIVATKOZOTT IRODALOM

- GYIMESI Júlia (2011): *Pszichoanalízis és spiritizmus*. Typotex, Budapest.
 GYIMESI Júlia (2013): Spiritiszta médiumok a magyar pszichológia történetében. In: *A spirituális közveitűő*. (Szerk.: Vassányi Miklós – Sepsi Enikő – Voigt Vilmos) Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, Budapest, 245–258.
 SZIGETI Jenő (2014): Túlvilági kalandok. A magyarországi 19. századi spiritizmus története. *Egyháztörténeti Szemle* XV/3: 101–113.
 TARJÁNYI Eszter (1992): Madách Aladár és a magyarországi spiritizmus. *Palócföld*, 26/5: 423–432.
 TARJÁNYI Eszter (1994): Madách Imre három orvosa. *Palócföld*, 28/1: 55–66. (Későbbi közlése (2013): *Ponticulus Hungaricus* XVIII/7–8: 109–129.)
 TARJÁNYI Eszter (2002): *A szellem ösvényén. A magyarországi mesmerizmus, szellemidézés, teozófia története és művészeti kapcsolatai*. Universitas Kiadó, Budapest.
 TARJÁNYI Eszter (2004): A szellembúvárlat sodrában elveszve. Madách Aladár értekező prózája a századforduló légkörében. In: XI. Madách-symposium (Szerk.: Bene K.) Balassagyarmat: Madách Magyar Irodalmi Társaság, 271–280.
 TORDAI Vilmos (1922): *Okkult elemek a magyarság életében*. Budapest: Kultúra.
 VOIGT Vilmos (2008): Egy rejtélyes magyar vallástörténet bemutatása. 2000 XX/11. 56–64. (Margócsy István kiegészítéseivel)
 VOIGT Vilmos (2009): A magyar vallástörténet okkultista bemutatása. In: *Tanulmányok a magyar vallástudomány történetéről*. (Szerk.: Hoppál Mihály, Kovács Ábrahám) L'Harmattan, Budapest, 143–151.
 VOIGT Vilmos (2015): Jelek egy másik világból. In: VOIGT Vilmos: *Jelek és vallások*. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged, 175–198.